THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
THE HEBREW JOURNAL
PUBLISHED BY
JOURNAL PUBLICATIONS OF TORONTO, LIMITED
N. FRIEDLAND, President
542 DUNDAS ST. WEST, Telephone Trinity 6830-6831
Subscription Rates; $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy—3 cents
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, January 22nd, 1913
Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario
ALLIED PRINTING TRADES UNION COUNCIL TORONTO, ONT. 25

נאך א פאזיצע פארלוירען אין ארץ ישראל

די אידען האבען נאך א פאזיצע פארלוירען.

פון דג מאגערע באריכטען, וועלכע זענען ביז יעצט דערהאלטען געווארען וועגען דעם באשלוס פון דער כותל מערבי קאמיסיע, וועלכע איז באשטימט געווארען פון דער ענגלישער רעגיערונג מיט דער צושטימונג פון דער פעלקער ליגע איינמאל פאר אלע מאל צו שליכטען דעם כותל מערבי סכסוך, איז קלאר, אז די אידען האבען פארלוירען.

די קאמיסיע זאגט קלאר, אז דער כותל אלס אייגענטום, באלאנגט צו די מוסולמאנער. דער צוגאנג באלאנגט אויך צו די מוסולמאנער. זי גיט אבער אן הנחה די אידען, ווייל ביי די אידען איז דער כותל הייליג, האבען זיי דאס רעכט צו קומען אהין מתפלל זיין און ברייננען צום כותל אן ארון קודש מיט א ספר אדער ספרים און א טיש. אבער דאס איז דערלויבט בלויז אין אזעלכע פאלען ווען דירעקטירט פון ירושלים־ער רב הכולל.

ראש השנה טארען די אידען ארום כותל ניט בלאזען קיין שופר, ווייל דערמיט ווערען די אראבער געשטערט. דערפאר טארען די אראבער ניט שטערען די אידען ווען זיי זענען מתפלל. זיי טארען ניט ארונטערוואדרפען אדער צובויען נייע געביידעס ארום כותל. טארען דארטען ניט ווארפען קיין מיסט, ווי זיי האבען עס ביז יעצט געטאן. דערפאר אבער ווערט אויך די אידען פארבאטען צו ברענגען ביינקלאך אויף צו זעצען זיך אדער וועלכע עס איז קאוויארען אויסצושפרייטען אויף דער ערד.

דער באשלוס פון דער קאמיסיע וועגען כותל איז באזירט אויף דעם וואס דער כותל איז א טייל פון דעם פארקאן, וועלכער רינגעלט ארום די אמאר מאשע. עס שטעהט דאריבער אויף הייליגער ערד. דאס זעלבע באציהט זיך אויך אויף דעם צוגאנג צום כותל.

מיט איין ווארט, אלע טענות פון די אידען, אז שוין צוויי טויזענט יאר ווי אידען זענען מתפלל ביים כותל. אז דער כותל איז דאס איינציגע איבערגעבליבענע ביי די אידען פון בית המקדש. אז די מוסולמאנער האבען אזוי "הייליג" געהאלטען דאס גאנצע פלאץ ארום כותל, אז מער ווי פאר א מיסטקאסטען האבען זיי עס ניט געהאלטען, זענען פון דער קאמיסיע אפגעוואר־פען געווארען.

דער כיסדער מופטי האט געזיגט.

פאר אלעמען איז קלאר, אז דער מופטי האט אנגעפאנגען גלאנצען מיט זיינע הייליגע אויגען, אז דער כותל איז איינע פון די מוסולמאנער הייליגסטע אין ארץ ישראל, ערשט דאן, ווען דאס איז געווארען א מיטעל צוויי־צוטאן אידען, ווען עס איז געווארען א מיטעל צו טרעפען די אידען אין סאמע הארץ.

אבער פארפאלען. אן אומפארטייאישע (?)? קאמיסיע האט באשלאסען, אז דער כותל איז ניט אונזערער. עס איז זייערער, און אזוי דארפען מיר עס אנערקענען. מיר קענען זיך בלויז טרייסטען מיט אייך זאך. דער אידישער סטאטוס ביים כותל איז באשטימט. עס וועט מער ניט זיין דער גוטער ווילען פון דעם מופטי און זיינע משרתים פאר צולאזען אידען אהין זיך אויסצווייענען.

דער כותל וועט מער ניט קענען דינען אלס פראוואקאציע פלאץ פאר די עפענדיס, זיך אפצורעכענען מיט די אידען פאר העלפען ציוויליזירען דעם אראבישען פעלאך.

געגנג בלוט האבען די אידען פארגאסען ביים כותל. יעצט וועט עס נעמען א סוף צו דעם. מיר האבען פארלוירען. דאס איז נישט דאס ערשטע מאל וואס אידישע רעכט ווערט אויסגעגרייבט. און מיר מוזען שלום מאכען מיט'ן געדאנק, אז דער כותל איז ניט אונזערער. מעגליך, אז עס וועט קו־מען א צייט, ווען די אידען וועלען אויף א פרידליכען אופן און דורך פריד־ליכע מיטלען קענען צוריק באזיצען דאס לעצטע געדעכעניש פון בית המקדש.

וועט דאס זיין א ווארנונג פאר אנדערע

א סך אידען אין מאראנטא און מאנטרעאל וועלען באדויערען דאס, וואס זיי האבען זיך געלאזען איינרעדען פון גידרעיגע שווינדלער צו ווערען קאנאדער אויף אן אונגעזעצליכען אופן.

ריכטער דזשיי. דזשי. וואלעס, וועלכער איז באשטימט געווארען פון דער פעדעראלער רעגירונג צו אונטערזוכען דעם שווינדעל מיט בירגער־פאפירען, האט רעקאמענדירט, אז 170 בירגער־פאפירען, וועלכע זענען ארויסגעגעבען געווארען צו אזוי פיעל מענשען, זאלען צוריקגערופען ווערען. סיי די, וועלכע האבען באקומען די פאפירען, אין סיי די, וועלכע האבען די פאפירען געמאכט, זאלען קרימינאל אנגעקלאגט ווערען און זאלען ארויסגע־שיקט ווערען פון לאנד.

דער שווינדעל מיט בירגער פאפירען איז געטריבען געווארען גאר אויף א גרויסען אופן. מענשען וועלכע זענען בלויז געווען עטליכע חדשים אין לאנד, האבען באקומען "געזעצליכע" בירגער־פאפירען, ווערענדיג קא־נאדער בירגער אויף אן אונגעזעצליכען אופן.

די אונטערזוכונג, וועלכע איז אנגעפירט געווארען עטליכע חדשים, האט ארויסגעבראכט שווינגענדע פאקטען פון קארופציע און שווינדעל אין ארויסגעטען בירגער־פאפירען פאר מענשען, וועלכע זענען דערצו ניט באר־רעכטיגט.

פון דעם דאזיגען שווינדעל וועלען אויך ליידען א סך, וועלכע זענען אויף א געזעצליכען אופן אריינגעקומען זיך באזעצען אין קאנאדע די דאזיגע מענשען האבען געוואלט האבען בירגער־פאפירען אום צו קענען אריינפארען אין די שטאטען. דאס איז געווען דאן, ווען די שטאטען איז געווען פראספעריטי. אזוי שנעל אבער ווי דארטען איז געווארען שלעכט האבען זיי זיך צוריקגעקערט אין קאנאדע. זיי זענען יעצט אין גע־פאר אין גאנצען ארויסגעשיקט צו ווערען פון לאנד.

וועט דאס זיין א ווארנונג פאר אנדערע, זיי זאלען זיך ניט לאזען פארפירען?

די שווינדלער בלייבען שווינדלער. זיי, ביי וועלכע עס איז רעכט צו־ליעב א הונדערטער אדער אפילו ווייניגער אומברייגגען מענשען, אריינפי־רען זיי אין אזא בלאטע, זיי וועט קיין ווארנונג ניט העלפען. אונזער וואר־נונג איז דערעקטירט צו די, אויף וועלכע די שווינדלער לויערען.

הים זיך פון די דאזיגע שווינדלער, וועלכע ווילען אייך מאכען פאר בירגער. אויב איר זייט ניט געזעצליך בארעכטיגט צו דעם.

די בלוטיגע טרעהרען פון די, וועלכע וועלען יעצט דעפארטירט ווע־רען פון קאנאדע, וועלען פאלען אויף די קעפ פון די שווינדלער, ביי וועלכע עס איז רעכט געווען פאר עטליכע דאלאר אומגליקליך צו מאכען מענשען.

אנטלויפט פאר די דאזיגע שווינדלער. וועלכע גיבען אייך אזעלכע עצות אייך גליקליך צו מאכען.

דער סוף פון שווינדעל איז דאס, וואס 170 מענשען וועלען דעפאר־טירט ווערען. און פאר פיעלע פון זיי מיינט עס איינפאך דער טויט, אדער ערגער, מאסערען זיך ערגען.

אנטלויפט פון אזעלכע שווינדלער!

(א ברויף פון דעטראיט.)
פון פיליפ סלאמאוויץ.

דער קאמף געגען דעם רעגיסטראציע ביל אין מישיגען

זיין דער באריטער קלאגע, וואס דער אידישער ארוואקאט אראן סאפירא האט אריינגעבראכט אין א דעטראיטער געריכט געגען הענרי פארד, האט אן אמע־ריקאנער פראגע ניט אזוי אויפגערוידערט דעם אידישען דעת הקהל, ווי דאס האט איצט געטאן דער "פרעמדער" - רעגיס־טראציע געזעץ, וועמענס שיקזאל עס הענגט איצט אפ פון דער אנטשיידונג פון א פעדעראלען געריכט, וואס איז באר־שטימט געווארען אויף דעם 29־טען יוני. דער סענסאציאנעלער קאמף וואס געהט איצט אן געגען דעם רעגיסטראציע־ביל און וועלכער ווערט אטאקירט פון איינפלוס־ריכע פירער אלס א רשעות'דיגער און אונאמעריקאנישער געזעץ האט ארויסגע־רופען א שטארקע אויפרעגונג ניט נאר ביי די פרעמד־געבוירענע און ליבעראלע עלע־מענטען, נאר אויך ביי אלע, וועלכע האב־בען מורא, אז ווען דער געזעץ וועט ארייננטרעטען אין קראפט, וועט דאס ברענגען מיט זיך א כוואליע פון רעאק־ציע, וואס וועט אונטערגראבען די הייליג־סטע אמעריקאנער אינסטיטוציעס.

דער קאמף געגען ביל האט זיך אנ־געפאנגען דינסטאג דעם 19־טען מאי, ווען די אימיגראנטען און ליבעראלע עלעמענ־טען האבען צוערשט זיך דערוואוסט, אז די סטייט לעגיסלעיטשור האט אויף שנעל אנגענומען דעם דאזיגען ערשטווי־נענדען געזעץ, וועלכער וואלט אנגערירט נאר זיין נייער גרוי־סער פאעמע, וואס ער געהט שאפען.

"דאס לעצטע וואר", אדער דאס יאהר 1931, אזוי האט די פאעמע גע־דריקט הייסען, און האט געזאלט אויס־כאפען איינדרוקען פאר זיין נייער גרוי־סער פאעמע, וואס ער געהט שאפען.

דער דיכטער האט געאיילט צו אויפ־כאפען דעם ערשטען איינדרוק אין אין זיין מח האבען זיך געפלאכטען סערגען, מיט וועלכע ער וועט זיין נייע, גרויסע פאעמע אנהויבען:

שוין באזיגט איז די נאטור,
שוין איז מעהר ניטא קיין שפור,
פון דער אלטער פעסטער וואנט . . .

נאר אט איז ער אויפ'ן פלאץ, וואו די ערשטע פראבע ווערט געוויזען און ער באטראכט די צושוין. גלייכצייטיג פנים'ער אהן א שפור פון באייסטערונג; מען קייט נאם און מען פרעגט זיך איבער, וויפיעל דארף קאסטען אזא מאכינאציע, א צווייטער ענטפערט, ער וועט ווארטען נאך א מאנאט, וועט מען עס באקומען פאר שפאט ביליג.

אומעטיג ווערט דעם דיכטער. — ניין ניט דורך דעם וועט ער אויפשטורמען הערצער, מענשען וועלען שפאסען פון זיין באייסטערונג; זיי וועלען זיצען אין די לאנגווייליגע אוועטנען און דריי־ען די רעדלאך אום אויפצוכאפען פארייר־ענע בילדער און קלאנגען פון אלע וועלט־טיילען, מיט פיעל ווייניגער אינטערעס ווי זייערע אורעלטערען האבען גערעדט די מיילשטיינדלאך פאר'ן ליכט פון רוי־כערען־יון העלאלאך.

* * *

דער גרעסטער פון אונזער צייט, דער אנטדעקער פון נייע וועלטען, דער וועל־כער מאכט מעגליך צו אריינקוקען אין דעם אומענדליכען וועלט־קאסמאס, קומט היינט אין אמעריקע און וועט זיך פאר־האלטען א טאג אין ניו־יארק.

אזוי האבען די צייטונגען געלאזט וויסען און פיעלע נייגערינע פנים'ער האב־בען זיך געצויגען צום ים, צו באגענענען דעם גאון, וואס מאכט חרוב אלטע וועל־טען און בויט נייע. וועגען וועלכע דער ביז איצטיגער מענש האט קיין באגריף ניט געהאט.

דעם דיכטער'ס הארץ האט געקלאפט: — היינט וועט פיעלייכט געשעהן דאס, וואס ער זוכט שוין אזוי לאנג, היינט וועט מעגליך געהערט ווערען דאס גרויס ווארט, וואס וועט אויפטרייסלען דיביז איצטי־גע גרויע אלטעגליכקייט און וועט איהם באפרוכטערען און געבען דעם אויסדרוק צו זיין גענארטער שאפונג.

מיט נייגערינקייט האט מען ארויס־געפוקט צו דעם מאמענט וועז דער גרעס־טער פון דעם דור וועט זיך באווייזען, און וועז ער איז ארויסגעקומען אביסעל צוטומעלט פון דעם גרויסען גערויש וואס האט איהם באגעגענט, זענען הונדערטער פאטאגראף־אפאראט שנעל גע־בראכט געווארען אין באוועגונג, וועלכע האבען זאוופגעכאפט זיין יעדער גרימאס און שמייכעל, א דונער פון אפלאדיסמענ־טען האט פארהילכט די לופט, אזוי וויט מען באגענענט טאג־טעגליך די נייע טענצע־רינס, וועלכע ערשיינען אויפ'ן בינע. דער גאסט איז געשטאנען א פארלארענער, זיין געזיכט האט אויסגערייקט אומצופרידענ־הייט און אומבאהאפענקייט.

— וויפיעל מאל א טאג עסט ער?

— ווי געפעלט איהם אמעריקע?

— איז ער "גוד־אפ"?

— פון וואס מאכט ער א לעבען?

יענער האט געשמייכעלט פארלארען.

דאס וואס עס האט געזאלט זיין א ניי ווארט פאר דעם דענקענדען מענש, איז דערטרונקען געווארען אין א ביליג־קייט פון סענסאציע און אדווערטייזמענט. אזוי האט מען געזעהן דאס בילד פון דעם ענטדעקער פון נעהיימע וועלטען מיט אן אויפשריט פון אונטען: — טרינקט ארענדזש קראש, עס איז דערפרישענד.

און ווידער האט דער דיכטער ארומ־געשפרייזט איבער דער וועלט־שטאדט מיט זיין ביינקשאפט אין הארצען און מיט כמעט א פארלארענער האפענונג צו קענען שאפען זיין גרויסע פאעמע פון 20־טען יאהרהונדערט.

און עס איז געשעהן פלוצלונג:

אין איינעם פון די שעהנסטע מאי־טעג, ווען אפילו אין דער פארדייכערטער וועלט־שטאדט האט זיך די זון מאיעסטע־טיש צושיינען, האט זיך דערהערט א מעכטיגער גערויש. וועלכער האט איבער־ראשט אויך די אויביג צו אלץ גלייכגיל־טיגע.

עס האבען זיך מעטאלענע אדלערס געטראגען, וועלכע האבען געגרילצט און גערופען מיט א מעכטיגען שטאלענעם אויסגעשריי.

זאלפען רויך האבען זיך פון אויבען גערייסען און האבען אנגעפילט די לופט מיט א שטיפערדיגע ריחות און מאמענטענ־ווייז פארשטעלט די זון־שיין.

א מבול פון פלוג בלעטלאך האט גע־רעגענט פון אויבען, וועלכע האבען דער־צעהלט, אז אזוי וועט די נעכטיגע פאטער־לאנד באשיצען איהרע קינדער ווען אימי־צער וועט וואגען זיי אנריהרען.

די נאסען פארפלייצט פון צופרידע־גע און נייגערינע פנים'ער האבען געהילכט פון פארשיידענע אויסרופען.

דאס בילד האט, ווייזט אויס, ווירק־ליך אויפגעבראכט אין ארויסגעצויגען פון גלייכגילטיגקייט. דער בלינדער, וואס דער "אינדזשאנקשאן", קלארענס אייערס, איז דער טשערמאן פון דעם גאווערנאר'ס קאמפיין־פינאנץ קאמיטע.

גאווערנאר ברוקער האט זיך אונ־טערגעגעבען אונטער די פאדערונגען פון די, וועלכע האבען דעם ביל געשטיצט, און ער האט איהם אונטערגעשריבען, ניט ווארטענדיג אפילו אויף אטוירני דזשענע־ראל וואוהיין מיינונג. אין א "סטייט־מענט", וועלכען ער האט ארויסגעגעבען, וועגן ער האט אונטערגעשריבען דעם ביל, ערקלערהט דער גאווערנאר, אז ער טוט עס צוליעב פאטריאטישע מאטיוון. און אויב איהר ווילט, קאנט איהר עס פאר־טייטשען אזוי, אז אלע די, וועלכע זענען געגען דעם ביל זענען אין סימפאטיע מיט באלשעוויזם און זוכען אונטערצוגראבען דעם פונדאמענט פון דער אמעריקאנער רעגיערונג.

די אפאזיציע איז געקומען צוגעגרייט מיט ארגומענטען. די בראשורע וואס מר. לעווין האט אנגעשריבען מיט דעם הילף פון אנדערע אדווארטאיזען, ווערט באר־טראכט אלס א מייסטערווערק צווישען גע־זעץ־דראקומענטען, ארויסווייזענדיג א טי־פע קענטניש אין דער פראגע. דאס האט געהאלפען דער אפאזיציע צו קריגען אן "אינדזשאנקשאן" וואס ערלויבט דערווייל ניט דעם סטייט דורכצופירען דעם געזעץ. עס איז באשטימט געווארען א דאטום פאר א פארהער אין פעדעראלען געריכט. אין איצטיגען מאמענט ערווארטעט מען, אז דער סטייט וועט אריינברענגען א קאנטר־קלאגע, מיט דעם וואס זי וועט פארברענגען א פאפיר־ארבעט אין דער אויסגעהאל־טען פון א פעדעראלער ריכטער, וועלכער האט אונטערגעשריבען

(א ברויף פון דעטראיט.)
פון פיליפ סלאמאוויץ.

דער גרעסטער פון דעם דיסטריקט, וועט זיך פעלייכט פרייוויליג צוריקציהען פון דעם פארהער, אום ניט צו אונטער־שטרייכען די אידישע זייט פון דעם ענין.

פעדעראל ריכטער א'ברייען, וועלכער וועט שפילען א פראמינענטע ראלע אין דעם פארהער, איבער דעם ביל, איז א מענש מיט אן אינטערעסאנטער קאריערע. ער איז 51 יאהר אלט, האט געוואוינט אין דעטראיט זיין גאנצען לעבען און איז וואס מען רופט א "סעלף־מייד מען". ער האט געארבייט אין דער זעלבער צייט, וואס ער איז געגאנגען אין "הייי־סקול" און אין "לאא־סקול". ער איז געווען א "סויר־קואיט קאורט" ריכטער פון ווען קאונטי, ביז מיט דריי מאנאטען צוריק ווען פרעזי־דענט הואווער האט איהם באשטימט אלס פעדעראלער ריכטער.

אין 1921 איז ריכטער א'ברייען באר־רימט געווארען דורך זיין ענערגישען קאמף געגען דעם "פאראפיעל סקול ביל", איבער וועלכען די איינוואוינער פון מישיגען האב־בען געגעבען שטימען אין א רעפערענ־דום. ווען דער ביל וואלט דאן אנגענומען געווארען, וואלטען אלע קאטוילישע "פאבליק סקולס" אין סטייט זיך געראפט פארמאכען און די אידישע רעליגיעזע "סקולס" וואלטען אויך געליטען. הויפט־זעכליך א דאנק ריכטער א'ברייען, איז דער ביל דאן ניט דורכגעגאנגען. אין דעם דאזיגען קאמף האט איהם ארויסגעהאל־פען, זיינען אבער די ריכטער אין דרייען. אין א קאנוואוליסיע געפאלען, גערעוועט ווי חיות, מיט פאר־שטיקטע קולות, און איך בין געלעגען אין מיין גרוב און געלאכט, געלאכט פון זיי... זייערע אויגען זענען פון זייערע לעבער געקראכען קוקענדיג אויף מיר, און איך האב געלאכט, כא, כא, כא! דאס זעלבע וועט מיט אייך בעלד געשעהן. שטעהט ניט, אין די טראנשייען אריין, ווען ניט, וועל איך בעלד ווידער לאכען ווי דאן.

וואס? איהר זאגט איך בין משוגע, ווי זיי האבען דאן געזאגט. כא, כא, משוגע! דער שונא אטאקירט און זיי שטעהען און קוקען. איך לויף אין די טראנשייען. איך בין א זעלנער און ווייס וואס צו טאן, ווען מען אטאקירט. ער איז געפאלען אויף דער ערד. נעריסען שטיקער אספאלט און געווארפען אין דער הויך צום הימעל. גערעוועט, געלאכט, און מענשען האבען זיך צוריקגעקוקט אין די הייזער. געקוקט מיט שרעק, נאר דער ווילדער געלעכטער האט זיי געיאגט, גע־שראקען, ביז ענדליך איז ער אנטשווינען געווארען. מען האט געזעהן א שוים איז פון זיין מויל געלאפען, און ער האט גע־קוקט מיט ווילדע אויגען צום הימעל.

* * *

עס איז שטיל געווארען, די מאסען האבען זיך צו זייערע היימען געצויגען, און אויס'ן קול זיך געטיילט מיט די איינ־דרוקען פון טאג. איינער האט אויס'ן קול אויסגערופען: — איך קום פון א פארם, דארט איז א קעלבעל געשטארבען און דער דאקטאר האט ערקלערהט, אז עס איז געשטארבען פון א האריד־שלאג. האט איהר ווען געהערט אזוינס? דער עולם האט זיך צולאכט אויס'ן קול.

פון דער זייט איז דער דיכטער גע־גאנגען און האט אויפגעכאפט יעדעס וואר־ט, יעדער קלאנג. היינט וועט ער זיין גרויסע פון דער הייליגער ערד, ווען איהר קלאנג, ווען איהר ווידער לאכען אויף מיר, ווען איהר ווידער לאכען אויף מיר, ווען איהר ווידער לאכען אויף מיר